

חג הסוכות הסוכה בצילו של הקב"ה

הסוכה דירת קבע

הגמרא (יומא דף י:) מביאה, "סוכה דירת עראי בעינן". הסוכה דינה להיות עראי ולא קבע. מבאר רבי משה שפירא (שיעורי רבינו ב, עמוד 39):

'להיכנס לסוכה', היינו שהאדם יוצא מתוך עצמו ונכנס לתוך מהלך שהוא מחוצה לו. האדם מצד עצמו, מצד טבעו שלו, זה להיות מה שהוא ולא להיות במצב של ארעי. כל אדם תובע קבע לעצמו. זו דרישה בסיסית פנימית אצל כל אחד. להיות קצת פה וקצת שם זה דבר שסותר את כל הצורה האנושית האמיתית. בן אדם לא מרגיש טוב עם זה. "כל נחותי ימא לא מיתבא דעתיהן עד דסלקין ליבשתא" (תמיד דף לב.). אין להם שם יישוב הדעת כי שם הם במצב ארעי. אדם ששם את עצמו בסוכה, מוציא את עצמו ממצב אנושי של קבע ומכניס את עצמו למצב אנושי של ארעי. זה נגד האנושי. אבל בזמן שאני מרגיש את הקבע שלי לא בתוך עצמי אלא בתוך מה שמחוצה לי, זה מה שאומרת הגמרא (עירובין דף נה:): שכאשר בני ישראל הלכו בתוך ענני הכבוד הם הרגישו קבועים במקומם ולא כארעיים. כיון דכתיב בהו "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו" - כמאן דקביע להו דמי. הם לא נחשבים כמו יושבי צריפים או יושבי אוהלים. הם קבועים וקיימים במקומם.

שמעתי פעם משל מאדם גדול שאמר: תינוק קטן שלא יכול ללכת, לא אכפת לו לאן אמו הולכת, אם היא בביתה או בגלות. לא אכפת לו כי הוא בזרועות אמו. יש לו מקום קבוע - בזרועות אמו, ושם הוא מרגיש בטוח. כך בני ישראל נראו כשהם הלכו במדבר וסביבם היקף ענני הכבוד. לא היה חשוב להם אם הם במדבר או בכל מקום שהוא. הם בצל ענני הכבוד - וזה מקומם. זאת נקודת העומק שמתגלה כאן.

טבע האדם להיות קבוע במקומו. לא יתכן שהתורה מצווה לצאת לסוכה ולהרגיש עראי, נגד מציאות האדם. נגד הכוח הנותן לו יציבות. התורה מצווה את האדם להרגיש קביעות בסוכה, בתוך ענני הכבוד. להרגיש קביעות בידו של הקב"ה. "על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו".

לא להרגיש כלל בסכנה

מוסיף בזה רבי חיים שמואלביץ (שיחות מוסר, לג):

"כשעמדו ישראל על הים היו השבטים מנצחים זה עם זה וכו', זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה" (סוטה דף לז.), וזכה משום כך להקריב את קרבנו ראשון, וכמו שאמרו חז"ל: "אמר הקב"ה למשה מי שקידש שמי בים, הוא יקריב תחילה" (במדבר רבה יג, ז). ויש לתמוה, איך יתכן שהשבטים לא רצו לירד לים תחילה, והרי עם ישראל אמון על מסירות נפש, ובמשך כל הדורות מסרו קהילות שלימות את נפשם על קדוש השם, ואיך יתכן שדור המדבר שנצטוו לירד לים לא היה להם העוז לכך...

ונראה בביאורן של דברים, דאכן ודאי אם היו מצווים להכנס לים כדי למסור את נפשם למיתה, היו קופצים לים כאיש אחד, בלי היסוס אף לרגע, אלא שהם נצטוו להכנס לים על מנת להנצל, לקפוץ לתוכו כדי לחיות, ולכח זה, להכנס לים רועש וגועש, ולהרגיש כאילו הוא חרבה ופה תהיה הצלתם, למדרגה זו לא הגיעו השבטים, אלא נחשון בן עמינדב בלבד, והוא קידש שם שמים בכך שלא חש בהבדל שבין ים סוער ליבשה, ולא היה קיים לגביו אלא ציווי יתברך... ובגמרא שבת (דף לא:): אמרו שאין הסותר חייב אלא כשסותר על מנת לבנות במקומו, הקשה על כך רבה, שהרי כל המלאכות למדים ממשכן, ושם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא, ותרץ עולא שכיון שנאמר "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו" (במדבר ט, כג), כסותר על מנת לבנות במקומו דמי, והדברים טעונים ביאור. ולאמור כאן יש לפרש שהכוונה היא כי מקומם של ישראל במדבר היה "על פי השם" - אצל הקב"ה, ולא נשתנה מקומם על ידי שעברו ממקום למקום, אלא לעולם מקומם היה אצל הקב"ה כתינוק הנישא בזרועות אמו, שגם כשהיא מהלכת ממקום למקום, מקומו של התינוק לעולם אחד הוא - בזרועות אמו...

ובזה נראה לבאר גם מה שאמרו חז"ל: "חנניה מישאל ועזריה על מנת כן ירדו לכבשן האש, על מנת שיעשה להם מופת" (ילקוט שמעוני זכריה, תקע), ולכאורה תימה, דבגמרא פסחים (דף נג:) אמרו: "עוד זו דרש תודוס איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם, נשאו קל וחומר מצפרדעים", והיכן יש כאן "מסירות נפש", הרי ידעו שינצלו וירדו לכבשן על מנת שיעשה להם מופת? ועל פי האמור נראה, שאין כוונת חז"ל שלא ירדו לכבשן אלא על דעת שינצלו, אלא נתכוונו חז"ל לשבחם שהם ביטלו בלבם את כל הטבע ולא התחשבו בו כלל, ומסרו נפשם לסכנה ולא הרגישו כלל בדבר, אלא בטחו בה' והלכו על מנת לחיות. והנה בתוספות (שם) הקשו למה להם קל וחומר והרי מצווין היו על קידוש השם כיון שהיה בפרהסיא? ותירצו, שלא היה זה עבודה זרה ממש, אלא אנדרטא שעשה המלך לכבוד עצמו, יעוין שם. וקשה לאידך גיסא, שאם כן איך הותר להם למסור נפשם, לדעת הסוברים שכל שדינו יעבור ולא יהרג, אם נהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו... ועל פי האמור הדברים מבוארים, שאכן אסור למסור נפש באופן זה, וכל הנהרג מתחייב בנפשו, אך הם נכנסו לכבשן האש על מנת להנצל, ואת זה למדו בקל וחומר מהצפרדעים שנכנסו לתנורי מצרים ולא נשרפו כלל, וכמו שכתב בפירוש דעת זקנים (שמות ח, ט) שגם אחר כך כשכל הצפרדעים מתו, הרי אותם שהיו בתנורים לא מתו, לפי שבטחו בה' ונכנסו לתנור חם בציווי השם יעוין שם ועם כל זה, נחשב ש"מסרו עצמן על קדושת השם".

להיכנס לים סוף במסירות נפש, אין בכך חידוש. להיכנס על מנת להינצל, ודאי שאסור. הרי כשראה שאברהם אבינו ניצל מכבשן האש, נכנס גם הוא על מנת להינצל, ומת (בראשית רבה לח, יג). החידוש הוא להיכנס לים בדעה שהים הוא דרך, להרגיש שאין כאן כל סכנה. אם רצון ה' שניכנס לים, נכנסים. השבטים לא היו בדרגה זו, לכך לא נכנסו לים מיד, נחשון בן עמינדב היה היחיד שהרגיש "הנותן בים דרך" (ישעיהו מג, טז), לעשות רצון ה' בכל מצב, בלא להרגיש כלל שיש סכנה. כך בחנניה מישאל ועזריה, אסור להם להיכנס לכבשן על מנת להינצל, זהו התאבדות. אסור למסור נפש כדי לא להשתחוות לאנדרטה, שכל האיסור להשתחוות לה הוא מדרכן, או משום חילול ה' שיאמרו שהיהודים משתחוים ככל האומות. אך חנניה מישאל ועזריה, הרגישו שרצון ה' שלא ישתחוו, הם עשו רצון ה' בלא להרגיש כלל בסכנה שימותו בכבשן, ולכך זכו וניצלו.

ביאור שני אופני יראה

לדרגה זו אנו צריכים להגיע בסוכות. לחיות במצב ארעי, זה לא אפשרי, לא טוב, ולא בריא. צריך להרגיש שבכל עת אנו ביד ה'. זו דרגה גבוהה, קודם קריעת ים סוף, השבטים לא הגיעו אליה, רק נחשון בן עמינדב היה בדרגה זו. אך בקריעת ים סוף, זכו לה כל ישראל. מבאר הבית הלוי (בראשית ב, ב):

...ובמדרש (פסיקתא זוטרתא שמות יד, לא) "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים... וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", עד כאן לא היו יראים את ה' מכאן ואילך היו יראים את ה'. ובוודאי דהדברים אינם מובנים דאחרי שראו ריבוי העונשים והמכות של המצריים במצרים, לא יהיה להם יראה מה' עד קריעת ים סוף, ובמה נחשבה להם היראה עתה על הקודם?

...והנראה לומר בזה. דהנה במדרש תנחומא (לך לך, טו) וזה לשונו: "בעולם הזה יש להם יצר הרע והם מתייראין מן העבירות, לעתיד לבוא שאין יצר הרע ממה הן מתייראין? הן מתייראין מן הטוב הצפון להם כמו שנאמר (הושע ג, ה) "ופחדו אל ה' ואל טובו". וגם דברים אלו צריך הסבר להבין הכוונה בזה. והכוונה בזה דהנה יש שני אופני יראה, אחד יראת העונש אשר אם יתבונן האדם מעשיו אשר לא טובים שעברו עליו, וכמה גדל העונש אשר יגיע לו עבורם, הלא ימלא יראה ופחד, וגם מי שלא חטא כשיתבונן בעצמו היאך טבעו עלול לחטא, וכשיסיח דעתו משמירת גופו ילכד בפח היצר הטמון בליבו ימלא יראה, ויראה זו באה על ידי היצר הרע, דאם לא היה היצר הרע בעולם, הלא לא היה מקום ליראה זו כלל, ומציאת היצר גורם שימצא יראה זו. ויראה זו רחוקה מאד ממידת האהבה, דאהבה באה כשיתבונן האדם בחסדי ה' על בראיו, ואז לא יהיה לו יראה, ורק כשיתבונן בעונשיו יתחדש לו בליבו יראה זו. ויראה זו יוכל להימצא גם מפני בשר ודם, דמי שהוא במקום גדודי חיות ולסטים, ומפני מי שהוא חזק ממנו יתיירא ממנו... אמנם יש אופן אחר כשנקבע בלב האדם האמונה הגמורה במה שמבואר לעיל, אשר בכל רגע ה' יתברך מהוה לכל העולם יש מאין ממש, ואם לא יהיה מהוה אותם רגע אחד יהיו אפס ותוהו, הלא אז גם כן תפול עליו היראה והפחד. והוא כדמיון אדם שנפל בים ובא אחד ומחזיקו בידו שלא יטבע, ואם רק ירף ממנו מלהחזיקו הלא יטבע, הלא אז יגיע לו האהבה להמחזיקו, וגם היראה ממנו שניהם ביחד, וכל מה שיתבונן בהטובה שזה עושה עמו, כן תגדל עליו היראה והפחד ממנו. ויראה זו קשורה באהבה לא ייפרדו. ועל בחינה זו אנו אומרים בשמונה עשרה 'ועל חיינו המסורים בידך' וכמו שנתבאר לעיל. ויראה זו נקרא יראת ה', יען כי יראה זו מיוחדת רק מפני ה', ואין לה מקום מוצא מפני בשר ודם...

בכל רגע זקוקים לטובו יתברך

דעד עתה הרי בחינה זו אינה נרגשת בחושי האדם, והיא כעת רק בגדר אמונה ובהיסח הדעת כרגע נשכחת מלב האדם, ורק הצדיקים גמורים זוכים לה באמונתם הטהורה עד שנקבע בליבם ממש כמו הרגשה חושית. אבל לעתיד לבוא יורגש בחוש לכולם כי הוא יתברך מהוה הכול בכל רגע, וכי כל הברואים והעולמות והנמצאים נצרכים לטובו שיהיה מחזיקם, ומזה יגיע להם הפחד. וזהו שאמר הכתוב (הושע ג, ה) "אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלוהיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו" - ביאור הכתוב דיפחדו אל טובו, אחרי שיהיה מורגש לכולם בחוש בחינה זו, כי הם נצרכים לטובו בכל רגע כמו שנתבאר לעיל. וזהו כוונת מדרש תנחומא הנזכר לעיל דבעולם הזה שיש יצר הרע הם מתייראים מן העבירות, וזהו יראה ראשונה הנזכרת, אבל לעתיד לבוא שאין יצר הרע יקויים בהם ופחדו אל ה' ואל טובו...

והנה יראה הראשונה כבר השיגו אותה במצרים, כי ראו בחוש גודל העונשים שמעניש לעוברים על ציווי, ובמצרים נתפרסם אצלם שני עיקרי האמונה והם ההשגחה על מעשה האדם, והעונש להעוברים. אבל בים הגיענו להבחנה השנייה שכתבנו, וכולם ראו בחוש והגיעו אז בשעת מעשה להיראה שאנחנו מחכים לה לעתיד לבוא. דהרי הליכתם בים בוודאי דנשתהה כמה שעות והלכו על המים וכדאיתא במדרש (במדבר רבה ט, יב) דשליש המים נקפא תחת רגליהם והלכו עליהם, ומצדיהם וגם למעלה על ראשיהם היו המים תלולים, וכדאיתא באבות דר' נתן (לג) שהיה המים כמו כיפה עליהם, וה' יתברך החזיק המים שיעמדו כמו נד ולא יפלו עליהם, ואז ראו בעין בשר בחינה זו וכל מה שהתבוננו אז בחסדיו המרובים כן נפל עליהם הפחד, ואז נתקיים בהם "ופחדו אל ה' ואל טובו". וזה שאמר המדרש "וייראו העם את השם", עד כאן לא היו יראים את ה', הוא רומז למדת הרחמים, ובמצרים לא הגיעו רק ליראת העונש, אבל לא הגיעו להשיג יראתו בהתבוננות של מדת הרחמים וחסד, אבל בים הרגישו בחוש והגיעו לבחינת יראת ה', ובעת היותם בים טעמו כל ישראל בחוש היראה שיהיה לעתיד לבוא באחרית הימים הנקראת יראת ה' ביחוד, יען שיראה זו מיוחדת רק לו לבדו ואין לזולתו בו. ובזה יתפרש גם כן דברי הזוהר דמפרש הא דאמר "ויאמינו בה' ובמשה", דהאמינו במה דאמר להם אל תיראו. והכוונה דמי שכבר זכה והגיע ליראה זו ונשתרש בלבו האמונה עד שלא יפסק מליבו, הרי שוב אין שום מקום אצלו ליראה חיצונית, דהיאך יהיה ירא משום דבר אחר שנתברר לו דאין באותו דבר שום מציאות בעצמו, ובכל רגע ה' יתברך ממציאו.

אם כן: הרי אין שום חילוק בין ים ליבשה, ולא שייך לומר שיהיה ירא לילך בים יותר מן היבשה, דהא גם היבשה קיומה רק מה שה' מקיימה בכל רגע, ורגע הראשונה איננה סיבה לקיומה ברגע השנייה, רק היא בריאה חדשה, ואיננו בטוח ביבשה יותר מבים, וגם אין לו להיות ירא מן החיות המזיקות, כיון דכל כוחה אינו בעצמה ובכל רגע היא בריה חדשה, ואם כן אין לו לירוא מפניה ברגע העתידה, מזה שידע איכותה ברגע הקודמת, וזהו שבימי משיח יתבטלו כל יראות החיצוניות וכמו שאמר הכתוב (ישעיה יא, ו) "וגר זאב עם כבש". וכן בים זכו לקריעת ים סוף, אחר שהשרישו בליבם אמונה זו, וביטלו מעל עצמם כל יראות חיצוניות, וזהו שאמר הכתוב (שמות יד, טו) "דבר אל בני ישראל ויסעו" - אמר להם שלא יהיה בליבם שום יראה מן הים, ועבור זה זכו שנקרע הים לפניהם, וראו בחוש ועין בשר בחינה זו, ונשתרש בליבם יראה זו, וזהו שאמר הזוהר דהך "ויאמינו העם ובמשה" היינו דהאמינו במה דאמר להם משה "אל תיראו התיצבו וראו ישועת השם" וכמו שנתבאר.

בני ישראל ראו בכל רגע ורגע בעודם בתוך הים איך הקב"ה מהווה בכל עת את קריעת ים סוף, ומונע את נפילת הקרחונים מלמעלה, ואת המסת הקרחונים שמתחת לרגליהם. חיו בכל רגע ורגע את ההרגשה שהם ביד ה', הבנה והרגשה זו הם לקחו עמם אף לטבע. גם הטבע הוא נס, הקב"ה מהווה את הבריאה בכל רגע ורגע. בכל רגע אנו נמצאים ביד ה'. זו היראה שתהיה לעתיד לבוא. בסוכות שהוא חג האסיף, חג המרמז על העתיד, אנו מחזקים הרגשה זו כשאנו יושבים בסוכה, בסוכת עראי אנו נמצאים ביד ה', מבינים שהקב"ה מהווה את הבריאה בכל רגע ורגע. אין עראי בעולם, אנו יושבים לבטח בצילו של הקב"ה.

הליוי גמילות חסד הגדולה ביותר

נעמיק בדברים. נלמד בדרכו של רבי ירוחם אולשין (ירח למועדים סוכות ב, עמוד 493). הגמרא בסוכה (דף יא:) מביאה, "תניא, "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" (ויקרא כג, מג) ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם". פוסק הטור (תרכה) להלכה, "והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמש, ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו". יש להבין, מדוע עושים זכר רק לענני הכבוד, הרי הגמרא בתענית (דף ט.) אומרת, "רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה, ואהרן, ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר, וענן, ומן". מדוע לא עושים זכר למן ולבאר?

יש להקדים. הרמב"ם (אבל יד, א-ג), פוסק:

מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור... ב. שכר הלוויה מרובה מן הכל, והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן, וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, שנאמר (בראשית יח, ב) "וירא והנה שלשה אנשים", ולוויים יותר מהכנסתן, אמרו חכמים (סוטה דף מו:): כל שאינו מלווה כאילו שופך דמים... ג. אפילו המלווה את חברו ארבע אמות יש לו שכר הרבה.

יש להבין, מדוע שכר הליווי הוא הגדול ביותר, אף יותר מהכנסת אורחים שהוא יותר מהקבלת פני שכינה. הרי אין כאן כל פעולה המטיבה עם האורח כאכילה ושתייה, הרי זו הרגשה טובה בעלמא? מבאר המהר"ל (סוטה דף מו: בחידושי אגדות):

עניין הלוויה הזאת הוא הכבוד שעושים לו שאין דוחים אותו רק מליון אותו, וכאשר עושין לו כבוד זה לאדם שנברא בצלם אלוהים, יש לו שמירה בדרך שאין פגעים שולטין בו, וכאשר אין מליון כאלו הם שופכים דמו, [אשר בצלם אלוהים ברא את האדם והם מבזים את צלמו, ומפני כך הוא מסתכן בדרך, כי השמירה בדרך הוא מצד] האדם, דכתיב (בראשית ט, ב-ו) "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", וכאשר האדם בדרך צריך הוא אל זה ביותר, כי כאשר מכבדין את האדם כבוד זה אל צלם אלוהים, וכאשר הצלם האלוהי נחשב, דבר זה עצמו שמירתו כי מלאכים מלוים את צלם האלוהי הזה. וכאשר אין מלוים אותו הרי כאלו מבזים את צלם האלוהים, בזה שופכין דמו, כי אצל שפיכת דם כתיב "כי בצלם אלוהים עשה את האדם", שמזה תראה כי שפיכת דם הוא אל צלם האלוהים, וכל טובה אשר הוא עושה לאדם על הדרך יש בזה שכר גדול, כי האדם אינו בביתו והעושה חסד עמו בדרך שכרו אין לו שעור.

המלווה את האורח, הוא מחשיב אותו, נותן לו כבוד. כשהאדם חשוב, המלאכים מלווים אותו, יש בו את הכוח לעמוד כנגד הפגעים שבדרך. אך כאשר אין מלווין אותו, צלם האלוהים מתבזה, ואין המלאכים מלווים אותו. לכך מעלתה הגדולה של הכנסת האורחים היא הליווי, בזה נותנים לו את הכבוד והכוח במקום בו הוא זקוק לו, לעמוד כנגד הפגעים שבדרך. זהו התביעה הגדולה כשנמצא חלל בדרך ולא נודע מי הכהו. בית הדין עורפין עגלה בנחל ואומרים (סוטה דף מו:), "לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה", אם היו מלווים אותו, הוא לא היה מת, היה בו את הכוח לעמוד כנגד מי שבא להורגו. מכאן לומדת הגמרא את מעלתה של הלוויה, שאין לה שיעור.

כבוד חברו עיקר גמילות חסדים

בזה מבוארים דברי הגר"א באמרי נועם על הגמרא בברכות (דף כח:), "כשחלה רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו לבקרו. אמרו לו: רבינו, למדנו אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא. אמר להם: הזהרו בכבוד חבריכם", מבאר הגר"א, "שהוא עיקר גמילות חסדים". יש להבין, מדוע כבוד חברים הוא עיקר גמילות חסדים? ומבואר, עיקר גמילות חסדים הוא לכבד את חברו, לתת בו כוח לעמוד כנגד הנלחמים בו.

זהו עניין ענני כבוד כמבואר במכילתא (בשלח, ויהי פתיחתא) ובמדרש (שמות רבה כה, ה), "שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו. אברהם לווה מלאכי השרת שנאמר (בראשית יח, טז) "ואברהם הולך עמם לשלחם", והמקום לווה את בניו במדבר ארבעים שנה, שנאמר (שמות יג, כא) "וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן". כל מה שאברהם עשה למלאכים, נעשה לבניו, לכך זכו להניצל במכת בכורות, ובמדבר למן באר שליו ענני הכבוד. אך זכר עושים רק לענני הכבוד, לכך שאברהם אבינו כיבד את מלאכי השרת, הכיר בהם שהם צלם אלוהים, וחזק זאת בכך שליוה אותם, שזו המעלה הגדולה מהכל. ובזה זכה שהקב"ה לווה את בניו ארבעים שנה במדבר בענני כבוד, הרגישו שהקב"ה מכבד אותם כיון שהם צלם אלוהים.

זהו עבודתנו בחג הסוכות שהוא זכר לענני הכבוד, כשנבין שאנו ביד ה', הוא מהווה את הבריאה כל רגע ורגע, יתחזק בטחוננו בקב"ה. ואף נכבד את חברנו כמו שהיינו רוצים לכבד את עצמנו, נבין שאף חברנו הוא צלם אלוהים, גם לו מגיע כבוד לא פחות מאיתנו. ובזה נזכה שהקב"ה ישיב לנו מדה כנגד מדה, יכבד אותנו. נרגיש שאנו בידו, והוא שומר עלינו מכל צרה ופגע.